

УДК 376-056.263

Міхно Олександр Петрович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5271-9530>,

доктор педагогічних наук,

директор,

Педагогічний музей України,

старший науковий співробітник,

відділ педагогічного джерелознавства та біографістики,

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського,

Київ, Україна

e-mail: amihno@ukr.net

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА РЕКОНСТРУКЦІЇ БІОГРАФІЇ ШАРЛЯ-МІШЕЛЯ ДЕ Л'ЕПЕ (1712-1789)

Розглянуто праці зарубіжних і українських авторів, присвячені французькому сурдопедагогу Шарлю-Мішелю де Л'Епе. Встановлено, що зарубіжні автори багато уваги приділяють як фактам біографії, так і людським якостям де Л'Епе, підкреслюючи роль його особистості в поширенні ідеї навчання для глухих дітей, а українські вчені зосереджуються на факті заснування де Л'Епе першої у Франції школи для глухих і особливостях його методики.

Ключові слова: Шарль-Мішель де Л'Епе, педагогічна персоналія, біографія, спеціальна освіта, сурдопедагогіка.

Звернення до життєвого й творчого шляху педагогів, які сприяли розвитку спеціальної освіти, допоможе не лише збагатити історію спеціальної педагогіки, а й віддати належну шану тим, хто присвятив своє життя навчанню дітей з особливими освітніми потребами. Серед цих педагогів – Шарль-Мішель де Л'Епе (Charles-Michel de L'Épée).

Ім'я Шарля-Мішеля де Л'Епе як фундатора французької системи навчання людей з тяжкими порушеннями слуху є досить відомим, проте цілісно викладеного його життєпису в науковій літературі немає.

Під реконструкцією біографії розуміємо вивчення й відтворення життєпису персоналії на основі письмових джерел в історичному контексті, який характеризує епоху в нерозривному зв'язку з творчістю персоналії.

З-поміж віднайдених нами праць, присвячених спадщині де Л'Епе, найбільш ґрунтовними вважаємо роботи зарубіжних авторів середини ХІХ століття Лузерне Рея (Luzerne Ray) «The abbe' de L'Épée» / «Абат де Л'Епе» (1842) та Фердинанда Берт'є (Ferdinand Berthier) «L'Abbé de l'Épée sa vie, son apostolat, ses travaux, sa lutte et ses succès» / «Абат де Л'Епе: його життя, його апостольство, його праці, його боротьба та його успіхи» (1852). У цих працях, окрім висвітлення внеску де Л'Епе в навчання глухих, подано цікаві факти з його біографії. За цими джерелами Шарль-Мішель де Л'Епе народився у Версалі 24 листопада 1712 р. У 1736 р. був висвячений на священника, однак його церковна кар'єра була не надто успішною. У 1753 р. де Л'Епе випадково зустрів двох глухонімих дівчат-близнючок і відтоді присвятив своє життя справі навчання глухонімих. У 1754 р. абат відкрив і став утримувати за власні кошти притулок для бідних глухих. Невдовзі учнів стало так багато, що йому довелося

відкрити заклад, на який він витратив усі свої гроші й час. Так, у 1760 р. постала перша у Франції суспільна школа для глухих. Теоретичне обґрунтування своєї системи де Л'Епе надав у працях «Навчання глухонімих за допомогою методичних знаків» (1776) та «Справжній спосіб навчання глухонімих, що підтвердився досвідом» (1784). Шарль-Мішель де Л'Епе керував своєю школою до кінця життя. Він помер 22 грудня 1789 р. в Парижі у віці 77 років. Уже після смерті абата, у 1791 р., його школа була перетворена на Національний Інститут для глухонімих.

Л. Рей і Ф. Бертєс наводять кілька цікавих фактів, які свідчать про безкорисливість і жертвність де Л'Епе. Так, упродовж суворої зими 1788 р. він відмовився купувати паливо, щоб не перевищувати суму, визначену як граничну межу щорічних витрат його школи. Усі заперечення друзів, які турбувалися, щоб це не вплинуло на його здоров'я, були марними. Учні ледь умовили нормально опалювати приміщення якщо не заради нього самого, то хоча б заради них. Де Л'Епе неохоче погодився, але ще довго дорікав собі за це.

Л. Рей наводить ще один доказ того, що де Л'Епе «повністю ототожнював себе з інтересами глухонімих», розповідаючи про роль абата в долі глухонімого хлопчика, якого підступно позбавили статків і титулу. Ф. Бертєс, надаючи відповідні численні документи, описує історію глухонімого хлопчика набагато докладніше, уточнюючи, що тривала вона з 1773 р. до 1778 р. Саме на основі цієї історії французький письменник і драматург Жан-Ніколя Буйї (Jean-Nicolas Bouilly) створив історичну п'єсу «Абат де Л'Епе», яку з великим успіхом ставили в Парижі на початку ХІХ ст. та переклали голландською, німецькою й англійською мовами. Додамо, що в 2006 р. французький режисер Серж Мейнар (Serge Meunard) за мотивами цієї історії зняв фільм «Дитячий секрет» (L'enfant du secret), у якому роль абата де Л'Епе зіграв відомий французький актор Мішель Омон (Michel Aumont).

Українські вчені О. Саламон, В. Стремецька, Н. Никоненко, М. Ярмаченко звертаються до спадщини де Л'Епе в контексті власних досліджень, побіжно згадуючи окремі факти з його життя й діяльності, які переважно стосуються відкриття та особливостей функціонування школи для навчання глухих дітей. Так, М. Ярмаченко у своїй фундаментальній праці – навчальному посібнику «Історія сурдопедагогіки» (1975) – називає Шарля-Мішеля де Л'Епе основоположником французької системи навчання глухих («мімічний метод») і стверджує, що він у своєму оригінальному педагогічному досвіді розкрив перед сурдопедагогами могутню роль зорового сприймання, яке значною мірою може компенсувати недолік глухонімих. В. Стремецька у статті «Організація навчання сліпих та глухонімих дітей у ХІХ – на початку ХХ століття» (2009) зазначає, що в основу своєї методики де Л'Епе поклав мову знаків, жестів, яка отримала назву мімічної або французької школи. О. Саламон у праці «Світовий досвід корекційної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями в церковному середовищі» (2020) наголошує, що в рамках шкільної освіти французький сурдопедагог першим систематично навчав глухих дітей, присвятивши цій роботі майже 30 років свого життя. Н. Никоненко у статті «Визначення фундаментальних чинників становлення системи освіти осіб із

особливими освітніми потребами» (2020) подає відомості про листування де Л'Епе із Самуїлом Гейніке (Samuel Heinicke), директором першої в Німеччині школи для глухих, у якій навчання усного мовлення ґрунтувалось на засвоєнні вербального мовлення. Науковець називає цей епістолярій першим компаративним дослідженням у галузі спеціальної освіти.

Таким чином, зарубіжні автори, описуючи життя й діяльність Шарля-Мішеля де Л'Епе, багато уваги приділяють не лише фактам його біографії, а й людським якостям, підкреслюючи цим виняткову роль особистості самого де Л'Епе в поширенні ідеї доступності навчання глухих дітей. Українські ж дослідники творчості видатного французького сурдопедагога зосереджуються переважно на факті заснування ним першої у Франції школи для глухих і особливостях його методики.

Реконструкція біографії Шарля-Мішеля де Л'Епе на основі вищезазначених джерел дасть змогу цілісно представити його життєвий і творчий шлях.

UDC 376-056.263

Oleksandr Mikhno,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5271-9530>,

Doctor of Pedagogic Sciences,

Director,

Pedagogical Museum of Ukraine,

Senior Research Fellow,

Pedagogical Source Studies and Biographies Department,

V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: amihno@ukr.net

SOURCE BASE OF RECONSTRUCTION OF BIOGRAPHY

CHARLES-MICHEL DE L'EPPE (1712-1789)

The works of foreign and Ukrainian authors dedicated to the French deaf teacher Charles-Michel de L'Eppe are considered. It has been established that foreign authors pay a lot of attention to both the facts of de L'Eppe's biography and his human qualities, emphasizing the role of his personality in spreading the idea of education for deaf children, while Ukrainian scientists focus on the fact that de L'Eppe founded the first school in France for the deaf, and on the peculiarities of its methodology.

Keywords: Charles-Michel de L'eppe, pedagogical personality, biography, special education, deaf pedagogy

УДК 63:001:061.12(477)(092) «1990/2021»

Нижник Світлана Володимирівна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4777-8018>,

кандидатка історичних наук,

завідувачка,

сектор наукової бібліографії і біографістики,

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека,

Національна академія аграрних наук України,

Київ, Україна

e-mail: cvetn@meta.ua